

מה נשתנה הלילה הזה

מדריך לעורכי סדרים
והצעה לסדר משפחתי

התנועה הרפורמית
יהדות מתקדמת בישראל
מסורת של חינוך יבוצי

משפחות יקרות,

הלילה נצא למסע משותף אשר ראשיתו בסיפור יציאת מצרים והוא ממשיך ומלווה אותנו עד היום.

נקרא בהגדה, נשיר, נאכל, נשאל קושיות, נבחן מושגים של עבדות, חירות, תקווה וגאולה בחיינו, ונשאף להזדהות עם אמותינו ואבותינו, כאילו אנו יצאנו ממצרים.

כעורכי הסדר מוטלת עלינו האחריות לספר את הסיפור ולהעבירו מדור לדור, לטעון אותו במשמעויות עכשוויות וליצר סביבו עניין משפחתי. ההגדה של פסח מיוחדת לא רק במסרים הערכיים שבה, אלא גם בניסיון ללמד אותנו כיצד לספר את הסיפור הלאומי והרוחני של העם היהודי, ולהבנות את הזיכרון כחוויה מכוננת, שתמשיך ותלווה אותנו לעד.

בליל הסדר הקרוב אנו מציעים לכם לקחת חלק פעיל ויצירתי בקריאת ההגדה ולספר את הסיפור מתוך מודעות למסריו; להוסיף שירים, קטעי קריאה משחקים משפחתיים ופרשנות עכשווית שיסיפו טעם, עניין ומשמעות לסדר המשפחתי.

דפים אלו מהווים מדריך לעורכי הסדר המשפחתי. באמצעותם תוכלו להעשיר את קריאת ההגדה, בהסברים, בפעילויות מגוונות, בנקודות למחשבה ובבחנינת היבטים הרלוונטיים של ההגדה לחיינו. המלצתנו - לקרוא את דפי העזר לפני ערב החג על מנת שתוכלו לבחור מתוכם את התכנים המתאימים למסובים סביב שולחנכם.

באתר החגים של התנועה ליהדות מתקדמת www.hagim.org.il תוכלו למצוא באור להגדה המסורתית והנחיות לעריכת ליל הסדר. כמו כן מציע האתר אפשרות לערוך הגדה משפחתית על ידי שזירת קטעי הגות ושירה עברית ושילובם בהגדה המסורתית. עוד באתר - פעילויות נוספות לילדים וכן מאמרים רבים העוסקים בליל הסדר ובחג הפסח.

מומלץ לפתוח בשיר: "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" (תהילים קל"ג א)

הצגת שולחן הסדר

על שולחן הסדר מצויים מאכלי החג וסמליו המשתלבים עם סיפור היציאה ממצרים והקריאה בהגדה.

במרכז השולחן ניצבת קערת הסדר. מתחתיה או בצדה מונחות שלש המצות אשר תשמשנה אותנו לברכות המיוחדות על אכילת המצה בליל הסדר. צירופן של שלוש המצות נעוץ בויכוח ההלכתי בין חכמי ארץ ישראל וחכמי בבל, האם יש לברך את הברכות בעודנו אוחזים בשתי מצות או במצה שלמה ומצה פרוסה. לאחר חציית המצה האמצעית לטובת הצפנת האפיקומן, תוותרנה בידנו שתי מצות שלמות ומצה חצויה, כך שנצא לידי חובת שתי השיטות. שילובם של שני המנהגים הקדומים מסמל את הרצון להדגיש את אחדותו של העם למרות גיוון המנהגים וההלכות.

על פי הפירוש המדרשי - שלוש המצות מסמלות את האבות - אברהם, יצחק ויעקב. על-פי פירוש נוסף מסמלות שלוש המצות המונחות יחד את כל חלקי העם: הכהן, הלוי וישראל.

בצד המצות מונחים על קערת הסדר כל המאכלים הקשורים במצוות החג ובמאכליו הסמליים:

• **זרוע** - זכר לקורבן הפסח שנהגו להקריב בבית המקדש, ולזכר "הזרוע הנטויה" שבה הוציא האל את בני ישראל ממצרים.

• **ביצה** - לזכר "קרבן חגיגה" שנהגו להביא בשלושת הרגלים לירושלים ולאכול ממנו בבית המקדש. מקובל ליחס לביצה סמל של אבל על חורבן בית המקדש. שילובה בקערת הסדר נותנת מקום לצער ולגעגוע לאנשים יקרים ואהובים שאינם עוד עמנו במסגרת ליל הסדר.

• **מרור** - סמל למרורים ולשעבוד של אבותינו ואמותינו במצרים. התורה מצווה לאכול את קרבן הפסח על מצות ומרורים.

• **חרוסת** - מקור שמה במילה חרס והיא מזכירה במראה טיט. החרוסת נועדה להזכיר לנו את עבודת הפרך שעבדו אבותינו ביצירת לבנים בהיותם עבדים במצרים.

• **כרפס** - ירק אותו מטבילים במי מלח בראשית הסדר, כמעין מתאבן המעורר את תאבונם של הסועדים. רבים נוהגים לאכול את ירק הסלרי ככרפס, אולם למעשה ניתן להטביל כל ירק כדוגמת פטרזיליה, תפוח אדמה, צנון, גזר ועוד.

בנוסף על המצות וקערת הסדר מציבים על השולחן כוס קידוש, קערת מי מלח לטיבול הכרפס ואת כוסו של אליהו הנביא. רבים נוהגים אף להדליק נרות של חג על שולחן הסעודה.

לצד הצלחת המסורתית ניתן להניח צלחת משפחתית המסמלת חירות. כל המוזמנים יתבקשו לחשוב מבעוד מועד על חפץ המסמל עבורם חירות. את החפצים נערוך על צלחת חגיגית על שולחן הסדר או לצידו. במהלך הסדר נשלב סיפורים על החירות האישית של כל משתתף/ת בהתאם לחפץ שהביאו.

מבנה הסדר וההסבה לשמאל

ההסבה לצד שמאל הינה זכר למנהגי הסעודה בארץ ישראל בזמן עיצובו הראשוני של סדר פסח. בדומה למנהגי העולם היווני-הלניסטי נהגו יהודי הארץ, המבוססים והאמידים, לאכול את ארוחתם כשהם מסבים / שוכבים על מיטות ושמאלם תומכת את פלג גופם העליון. ארוחות מעין אלו כללו שתיית יין, אכילת ירקות ומטבלים כפרפראות, וניהול שיחות בענייני

היום ובעניינים שברומו של עולם בין

המנות. בערב פסח נחשב כל בית

יהודי כארמון וכל יהודי נחשב

לבן חורין אמיד ומבוסס, שאין

עליו כל מורא. בהסיבנו לשמאל

אנו מסמלים את רוח החירות

המפעמת בלב בליל החג.

המשנה במסכת פסחים מציינת

כי: "אפילו עני שבישראל לא

יאכל עד שיסב, ולא יפחתו לו

מארבע כוסות של יין", וזאת על

מנת להדגיש את השתתפותו

של כל אדם בחגיגת החירות

והחופש.

כיסוי וגילוי המצות:

במהלך קריאת ההגדה אנו מכסים את המצות ומגלים אותן לסירוגין. מה הוא פשר הדבר? המצות הן הלחם שנאכל בליל יציאת מצרים, ולפיכך הן סמלה של הגאולה. בכל פעם שאנו מזכירים את הגאולה ממצרים ומודים עליה - אנו מגלים את המצות; בכל פעם שאנו מזכירים את השעבוד והעבדות - נכסה אותן.

ארבע הכוסות

ניתן לילדים כוס שיוכלו לקשט ולעטר לפני או במהלך הסדר. אפשר להשתמש בכוסות שמפניה חד פעמיות שקונים במרכולים. מי שרוצה להוסיף גם ערך סביבתי יכול לעשות שימוש חוזר בבקבוק פלסטיק: חותכים את החלק התחתון ואת החלק העליון של הבקבוק כולל הפקק, מדביקים את החלק עם הפקק במהופך על החלק התחתון, כך שנוצר מעין גביע. אפשר לעטוף את הכוס בנייר כסף ולקשט בטושים (לא מחיקים) ו/או במדבקות צבעונות. לכוס המקושטת ניתן להוסיף מדבקה, לכתוב את שם המוזמנ/ת וברכה אישית קצרה המיועדת לו/לה.

סימני הסדר

בימים בהם לא היה נוסח של ההגדה בידי כל המסובים ליד השולחן נהגו בקהילות ישראל השונות לסכם את שלבי הסדר במחרוזת פיוטית, שנועדה להקל על ניהול הסדר. המחרוזת המקובלת ביותר, "קדש ורחץ, כרפס יחץ..." מיוחסת לרש"י.

קדש

למה מקדשים? יצירת זמן מקודש בתוך רצף החיים מאפשרת לנו להקדיש תשומת לב לחוויות, לאירועים ולערכים, שמשמעותם מטשטשת בתוך שגרת הזמן. כפי שמיד נאמר בקידוש - ליל הסדר הוא ערב של מסע בזמן אל הסיפור ההיסטורי שלנו ("זכר ליציאת מצרים") ולילה של התבוננות פנימה לבחינת הרגעים והערכים המעצבים שלנו כיחידים וכעם ("זמן חרותנו").

המשמעות של 'קידוש' היא יצירת הבדל בין קודש לחול. הזמן יהיה מקודש רק אם נתייחס אליו כאל מיוחד ושונה. אם ננהג בזמן הזה כרגיל - כלפי עצמנו, כלפי משפחתנו וכלפי המסורת שלנו - נמצא את עצמנו בעוד יום של חול. הקידוש החגיגי נחתם בברכת "שהחיינו". לפני שנברך את הברכה, ניתן להזמין כל אחד ואחת לחשוב על סיבה אישית או משפחתית המצדיקה ברכה ברגע המיוחד הזה. מי שרוצה - מוזמן לשתף.

רחץ

מיד לאחר הקידוש נוהגים לטול ידיים ללא ברכה. מנהג זה הוא זכר לדרכם של חכמי ארץ ישראל אשר נהגו לטול ידיים גם לפני אכילת ירקות (הכרפס), ולא רק לפני אכילת פת, כמנהג חכמי בבל. נטילת הידיים במים יכולה לסמל אף את העובדה כי בבוקר חג הפסח, למחרת הסדר, מתפללים את תפילת הטל וחותרים באופן רשמי את עונת הגשמים. במשפחות רבות נוהגים שרק עורך הסדר נוטל ידיו בשלב זה. על מנת להרבות את סקרנותם של הילדים מומלץ שאחד המבוגרים יטול את ידיהם ממי כד לתוך קערה.

כרפס

הכרפס הירוק הוא סמל לתקופת האביב ולהתחדשותו של הטבע. למרות שההגדה המסורתית אינה כוללת התייחסות למרכיב הקדום של חג הפסח כחג האביב, ניתן לנצל את אכילת הכרפס לטובת אזכורו של מרכיב זה ומקומו בהגדות שנתחברו בדורות האחרונים בארץ ישראל, כדוגמת ההגדה הקיבוצית. בהקשר זה ניתן לשלב עם אכילת הכרפס פסוקים מולחנים ממגילת שיר השירים הנקראת בשבת חול המועד פסח, או שירי אביב ישראלים.

איך יודעים שבא אביב?
מסתכלים סביב סביב
ואם רואים שאין עוד בוך
בשבילים,
ואם רואים
שנעלמו המעילים,
ואם פרג וגם
חרצית,
לכבוד החג קשטו ארצי.
אז יודעים אז יודעים שבא
אביב שבא אביב,
אז יודעים אז יודעים
שבא אביב.

איך יודעים שבא אביב?
מסתכלים סביב סביב
ואם רואים המון ידיים חרוצות,
נושאות סלים כבדים עם זין ומצות,
ואם שרים שמחה רבה אביב הגיע פסח בא
אז יודעים אז יודעים שבא אביב שבא אביב,
אז יודעים אז יודעים שבא אביב.

דתיה בן דור

יחז

חצייתה של המצה האמצעית קשורה במנהג הבבלי לברך את ברכת הפת על מצה שלמה ומצה חצויה. מפרשי ההגדה ראו בחציית המצה המחשה של הביטוי "לחם עוני". כעני הנוהג לחצות את פת הלחם ולטמון את מחציתה למועד מאוחר יותר, אף אנו חוצים את המצה ומזכירים לעצמנו את עוניי של אבותינו ואת העובדה כי גם בימינו ישנם אלה שגורלם לא שפר עליהם. חציית המצה מהווה הקדמה להכרזה "הא לחמא עניא" הפותחת את חלק המגיד.

את חלקה הגדול של המצה החצויה מחביא עורך הסדר, כאפיקומן.

ניתן לשדרג את חיפוש האפיקומן המסורתי, באמצעות עריכת משחק "חפש את המטמון" לילדים המשתתפים בסדר: לפני הסדר מכינים כחמישה-שישה פתקים עם רמזים המובילים למקום מחבוא ידוע מראש. כל פתק מוביל לפתק הבא. כשמגיע זמן החיפושים נותנים לילדים את הפתק הראשון ושולחים אותם למשחק מהנה.

מגיד

המגיד הינו החלק המרכזי בהגדה ובו אנו מספרים על היציאה מבית העבדים במצרים. כמאמר ההאר"י זה הוא ליל ה"פה- סח", הזדמנות לשיח בין דורי בו הילדים והילדות שואלים וההורים משיבים ומספרים. היכולת שלנו לספר, לשמוע ולהשמיע מסמלת את החירות הרוחנית לחבור לשרשרת אבות ואמהות, לספר בכל שנה את סיפור יציאת מצרים ולטעון אותו בערכים והקשרים עכשוויים.

לפני כשלוש מאות שנה הפליגה לעולם החדש אניה ושמה "מייפלואאר". היה זה מאורע גדול בתולדות אנגליה ואמריקה. אבל תאב אני לדעת, אם יש אנגלי אחד, היודע בדיוק אימתי הפליגה אניה זאת; וכמה אמריקאים יודעים זאת; היודעים הם כמה אנשים היו באותה אניה; ומה היה טיבו של הלחם שאכלו בצאתם.

והנה לפני יותר משלושת אלפים ושלוש מאות שנה לפני הפלגת "מייפלאואר", יצאו היהודים ממצרים, וכל יהודי בעולם, ואף באמריקה וברוסיה הסובייטית, יודע בדיוק באיזה יום יצאו: בחמישה עשר בניסן. וכולם יודעים בדיוק איזה לחם אכלו היהודים: מצות.

ועד היום הזה אוכלים יהודים בכל העולם כולו מצה זו בחמישה עשר בניסן, באמריקה, ברוסיה ובארצות אחרות, ומספרים ביציאת מצרים ובצרות שבאו על היהודים מיום שיצאו לגולה.

והם מסיימים בשני מאמרים: השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין.

השתא הכא, לשנה הבאה בירושלים.

1947 דוד בן גוריון (מתוך נאום בפני ועדת החקירה של האו"ם)

הָא לַחְמָא עֲנִיא

הכרזה זו, הנאמרת בשפה הארמית, הוכנסה לנוסחיה הבבליים של ההגדה ומהם התפשטה לכלל המנהגים. מפרשי ההגדה הציעו לפרש את הביטוי "לחמא עניא" לא רק כלחם עוני אלא גם כלחם ש"עונים עליו דברים", לחם המעורר שיג ושיח. תרגום ההכרזה לעברית:

זה לחם העוני שאכלו אבותינו בארץ מצרים. כל הרעב יבוא ויאכל, כל הזקוק יבוא ויפסח. השנה כאן - לשנה הבאה בארץ ישראל, השנה עבדים - לשנה הבאה בני חורין.

מה נשתנה

אנו מורגלים ששאלות השאלות מסתכמת בארבע הקושיות. מקור הרעיון מצוי בתורה: "והיה כי ישאלך בנך" (שמות י"ג 14). והמשנה מציעה: "...וכאן הבן שואל אביו. ואם אין דעת בבן - אביו מלמדו: מה נשתנה..." (משנה פסחים י' ד'). על פי המשנה על הבן והבת לשאול באופן חופשי על מנהגי החג שעוררו בהם סקרנות. רק לילדים שאינם מצליחים לחשוב על שאלות בעצמם מיועד הנוסח הקבוע של מה נשתנה.

נעודד את המסובים לשאול מגוון רחב של שאלות הקשורות למנהגים, מסורות ופירוש מילים לא מוכרות מההגדה. נוכל לענות במהלך הסדר, או לצאת לחקירה משפחתית במהלך ימות חול המועד.

מה נשתנה אצלי? יש הנוהגים לשאול אחרי 'מה נשתנה', את המסובים: "מה נשתנה אצלי השנה?" כל אחד ואחת מוזמנים לספר לשאר המשתתפים על דבר אחד שהשתנה בחייהם מאז ליל הסדר הקודם (לדוגמא: התחלתי עבודה חדשה, עברתי דירה, דניאל כבר ישן לבד ועוד).

משחק מה נשתנה:

ניתן לערוך משחק קצר: אחד ממשתתפי הסדר עוצם את עיניו, משנים משהו בשולחן הסדר (הופכים כוס, מורידים משהו מהשולחן וכדומה). המשתתף צריך לנחש מה השתנה.

עבדים היינו לפרעה

חכמי המשנה קבעו כי ההורה, המספר את סיפור יציאת מצרים לבנו "מתחיל בגנות ומסיים בשבח" (משנה, פסחים, י, ד). חכמי התלמוד בבבלי נחלקו בשאלה מה היא הגנות ומה הוא השבח. שמואל אמר כי הגנות היא העבדות במצרים והשבח היא היציאה לחירות. רב אמר: הגנות היא העבודה הזרה שעבדו אבות אבותינו והשבח - קבלת התורה בסיני (בבלי, פסחים, קטז ע"א). בנוסח ההגדה אנו עוקבים אחר שתי הגישות. אנו מתחילים עם דעתו של שמואל, שהגנות היא גנות העבדות במצרים, וזאת ע"י התשובה לקושיות הנכללת בפסקה "עבדים היינו". לאחר מדרש ארבעת הבנים נזכיר גם את שיטתו של רב, באמצעות הפסקה "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו".

מדרש ארבעת הבנים

בארבעה מקומות שונים בתורה מצווה ההורה העברי ללמד את בנו את סיפור יציאת מצרים. בשלושה מן המקומות מצווה האב לספר את הסיפור כמענה לשאלת הבן. במקום אחד נדרש ההורה ליזום את הסיפור בעצמו. מכאן דרשו החכמים כי התורה מדברת כנגד ארבעה בנים. שלושה מהם - שואלים שאלות ואחד - אינו יודע לשאול והאב מצווה ללמדו מיוזמתו.

ההגדה מסתמכת על פסוקי התורה ומציעה שיחה עם ארבעה טיפוסים שונים של בנים - תזכורת לכך שבמשפחתנו ילדים וילדות בעלי כישורים וצרכים שונים, ועלינו האחריות להתאים את הסיפור לכל אחד ואחת מהם.

חידון ל"מיטיבי לכת":

1. תשובת ההגדה לבן שאינו יודע לשאול היא: "את פתח לו". מה הכוונה המסתתרת מאחורי המילה את?
2. מה ההבדל בין שאלת הבן הראשון לבן השני? מדוע הראשון חכם והשני רשע?

תשובות:

1. תשובת ההגדה לבן שאינו יודע לשאול היא: "את פתח לו". ישנן שתי פרשנויות שנרצה להציע, האחת: מי שאינו יודע לשאול ראוי שישמע את הסיפור על כל פרטיו, עלינו לספר מאלף ועד תו ("לפניו נפתחים כל השערים מאלף עד תו, ככתוב את פתח לו (על פי פירושו של רבי חיים מצאנז)

השנייה: את ולא אתה, כי זה תפקידה של האם, יתכן שילד או ילדה זו זקוקים לדרך הוראה אחרת מזו המאפיינת את אב המשפחה ודרך זו תאפשר את הלימוד וההבנה.

2. ההבדל בין הבן החכם לרשע נראה תמוה שכן לכאורה שניהם מוציאים עצמם מהכלל. הרשע: "מה העבודה הזאת לכם", החכם "מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציווה ה' אלוהינו אתכם" למרות זאת האחד זוכה להיקרא חכם והשני זוכה לכינוי רשע. אחת התשובות לתמיהה זו מצויה בנוסח התלמוד הירושלמי, הגורס בתשובת החכם: "אשר ציווה אלוהינו אותנו" נוסח זה משקף נוסח עתיק ככל הנראה של ספר דברים שעדויות לו ניתן למצוא בתרגום השבעים.

הבדל נוסף נעוץ בנושא השאלה: החכם שואל במטרה לחקור להבין לדעת והתשובה בהתאם, הרשע לעומתו מערער על הפולחן, על העבודה הדתית, על האמונה ובכך מערער על היציבות הדתית ונתפס אולי כמאיים.

ארבעה אחים

מילים ולחן: נעמי שמר

ביום בהיר ונהדר	תפס מרשעת איומה
יצאו מתוך ההגדה	והרשע בתור אישה
חכם ותם רשע גדול	תפס מרשעת איומה
וזה שלא ידע לשאול	וזה שלא ידע לשאול
חכם ותם רשע גדול	לקח את היפה מכל
וזה שלא ידע לשאול	שילב ידו בתוך ידה
וכשארבעת האחים	וחזר איתה להגדה
יצאו לנוע בדרכים	שילב ידו בתוך ידה
מיד מכל ארבע רוחות	וחזר איתה להגדה
פרחים הגיעו וברכות	לאן הובילו הדרכים?
מיד מכל ארבע רוחות	היכן ארבעת האחים?
פרחים הגיעו וברכות	בשיר שלנו ידידי
פגש חכם בחכמה	אסור לשאול יותר מדי
אהב התם את התמימה	בשיר שלנו ידידי
והרשע בתור אישה	אסור לשאול יותר מדי

בהתאם לערכי התנועה ליהדות מתקדמת, נציע לצד ההתייחסות למדרש "ארבעת הבנים" שיחה עם "ארבע הבנות":

עם ארבע בנות דבורה תורה: אחת חכמה, אחת כועסת, אחת תמה ואחת שאינה יודעת לשאל.

חכמה מה היא אומרת? - מה העדות והחקים והמשפטים אשר הורישו אבותינו ואמותינו לנו?

אף אתם אמרו לה: "עדות" - על שום שאמותינו גם הן עדות לאותו הנס. "חקים" - על שום שנתנו לנו חקים לשוח בצלם ולהשיח בהם, שנאמר: "ואשיחה בחקר" (תהלים קיט, מח). "משפטים" על שום: מלים, שירה, פרשנות מתחדשת, טיוב ותקון, שאנו מחיבים בהם.

כועסת מה היא אומרת? מה העבודה הזאת לנו? אף אתם פרשו ידיכם לקראתה ואמרו לה: גם לך חלק בליל יציאת מצרים הזה, שנאמר: "בשכר נשים צדקניות... נגאלו ישראל ממצרים" (בבלי, סוטה יא ע"ב) וגם קולך ראוי לו שישמע מתורנן בשירת החרות, שנאמר על מרים הנביאה: "ותצאן כל הנשים אחריה בתפים ובמחלת" (שמות טו, כ).

תמה מה היא אומרת? מה זאת? ואמרתם אליה: "בכל דור ודור חיב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים". "אדם" - כל אדם, שנאמר: "זכר ונקבה בראם... ויקרא את שמם אדם" (בבראשית ה, ב). "עצמו" מה טעמו? לכל אחד ואחת מאתנו מצרים, שאותה אנו מצוים להכיר, שאותה אנו מצוים לצאת, שאותה אנו מצוים להוציא מקרבנו. שאינה יודעת לשאל אתם פתחו ואמרו לה: "הרימי אל תיראי" (ישעיהו מ, ט) "כי קולך ערב" (שיר השירים ב, יד). כחננו יגרע וימעט בלעדך. "בנערנו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותנו בצאננו ובבקרנו נלך כי חג ה' לנו" (שמות י, ט) כי שתפים כלנו ביציאת מצרים. מי יתן ובשמחת חרותנו נהיה קשובים לקולות כל באי עולם.

הרבה תמר דבדבני והרבה ד"ר דליה מרקס

ארבעת הבנים

נכין מראש מספר פתקים שעל כל אחד מהם כתוב שמו של אחד הבנים ונשים ככובע/כיפה. כל אחד מהמשתתפים ישלוף מהכובע פתק ויקבל את אחד מארבעת התפקידים. כך, כל "החכמים" יקראו ביחד את החלק על הבן החכם וכל "הרשעים" יקראו על הרשע וכך הלאה, פעילות מצחיקה ומעוררת!

והיא שעמדה

עניינו של ליל הסדר בסיפור יציאת מצרים והשחרור מכבלי השעבוד. למרות אוירת החג, דומה שכמעט בלתי ניתן לחוג את חג החירות בדורנו מבלי להעלות על ראש שמחת החג גם את זכר אימי השואה, ואת התקווה לחירות, לגאולה ולהצלה שפעמה בלב רבבות ומאות אלפים; תקווה שבעבור רבים נכזבה. בערב פסח תש"ג (1943) פרץ מרד גטו ורשה, שהיה הגדול בין מרידות היהודים בגטאות. המרד הונהג בידי המחתרת היהודית שהורכבה מיוצאי תנועות הנוער בגטו. בשנת 1951 נדרשה הכנסת לקבוע יום זיכרון לשואה ולגבורה. התאריך שנבחר היה כ"ז בניסן - ששה ימים לאחר חג הפסח, שבוע לפני יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל וקרוב מספיק לערב פסח - היום בו פרץ המרד בגטו, אירוע שהפך סמל להתנגדות היהודית ולמאבק על החירות בזמן השואה.

"פסח הוא חג החירות. אינכם רואים שאנו חופשיים? איננו מצייתים עוד לפקודות. הם מורים לנו: צאו ממקום מחבואכם - ואנו מסרבים. הם מנסים לפתותנו בהבטחות, ואנו עונים ביריות. קרענו מעלינו את הסרטים שכפו עלינו ללבוש על זרועותינו כדי להשפילנו, והפכנו אותם לדגלים. היום הוא יום חירות, והחירות הזאת היא בקרבנו. נובס, אבל נמות כאנשים ונשים חופשיים".

על פי ספר זיכרונותיו של ולדיסלב פאבלק, מלוחמי גטו ורשה.

צא ולמוד - מדרש "ארמי אבד אבי"

חכמי המשנה, שהיו הראשונים לעסוק בעיצובה של הגדת הפסח, קבעו במרכז ההגדה את דברי החקלאי העברי בהביאו את מנחת הביכורים למקדש. במספר מילים מצומצם, הפותחות באמירה: "ארמי אבד אבי", הזכיר החקלאי את שעבוד מצרים, ההיחלצות ממנו וההגעה אל הארץ. חכמי המשנה קבעו כי נוסח זה יהווה את הבסיס לסיפור

היציאה ממצרים. כל מילה ומילה בנוסח זה נדרשה ופורשה. ראשית, באופן עצמאי על ידי עורך הסדר ובמרוצת הדורות התגבש נוסח אחיד המצוי בהגדה שבידינו, נוסח שמקורו בישיבות בבל.

עשר המכות

הטפת טיפות היין - כשאנו מונים את המכות ואת הסימנים שנתן בהן רבי יהודה נוהגים להטיף טיפות מכוס היין; טיפה בעבור כל מכה וסימן; וכך מפרש אברבנאל את המנהג: "מנהג הוא לשפוך טיפות יין מהכוס של היין בשעה שמזכירים כל מכה ומכה - לפי שעל ידי כך אנו מעידים ששמחתנו נתמעטה ואינה שלמה, מפני שישועתנו הוכרחה לבוא על ידי עונשים על בני אדם אחרים. אף על פי שכך היא מידת הדין, שיקבלו עונשים בעד מעשיהם הרעים. וכן אומר הכתוב **"בנפול אויבך אל תשמח"** (משלי, כד).

דון יוסף אברבנאל, המאה ה־17

אפשר לראות את עשר המכות כרשימה של החרדות הקיומיות של האדם, שעם ישראל "משליך", מבלי משים, על האויב המצרי: בריאות, פרנסה והחרדה הגדולה ביותר - חיי הילדים. בהיותנו מודעים לקיומן של החרדות האלו בנו, המכות אינן מבטאות שמחה לאידם של המצרים, אלא הבנה עמוקה של נפש האדם.

(שי זרחי, מדרשת אורנים).

מה הן "המכות" של האדם המודרני במציאות הישראלית שלנו?

- נציע להמחיש את המכות בפנטומימה או לשאול חידות כדוגמת:
- קפד ראשו של אדם וקבל מכת...
 - מאז יציאת מצרים אנחנו סובלים ממכה זו ומאיר שלו כתב עליה סיפור לילדים.
 - אם נחליף את סדרן של האותיות נקבל שתי מכות.
 - ניחש וגילה מכה שהתבלבלה.
 - בגלל מכה זו לא מצא את דרכו למקרר התבלבל ונהיה כחוש.
 - בוער לו להציל את עצמו מפני בעלי החיים
 - המכה העשירית והקשה מכולם
 - ההיפך מ'מעט' - נחליף את האות הראשונה במילה באות הראשונה באלף בית.

משחק ההפך:

כל משתתף בתורו מנסה "להפוך" את אחת המכות. שואלים את המשתתפים, כיצד אפשר היה לשכנע את פרעה להוציא את בני ישראל ממצרים בדרך נעימה. למשל - במקום להפוך את היאור לדם היו הופכים אותו לנהר שוקו, במקום ברד היו ממטירים סוכריות, במקום להרוג את הבכורים היו נותנים לכל בכור מתנה אם היו נותנים לבני ישראל לצאת.

"רבי יוסי הגלילי" - מדרש מכות מצרים והמכות על הים

מכות מצרים ומכות הים - לאחר אזכור עשר המכות שהונחתו על המצרים מובא מדרש נוסף, העוסק במכות בארץ מצרים ובמכות בהן לקו המצרים בים סוף. המדרש מבוסס על הרעיון שמספר המכות בהן לקו המצרים על הים גדול פי חמישה ממכות מצרים, משום שלגבי מכות מצרים נאמר: "אצבע אלוהים" ולגבי קריעת ים סוף נאמר: "היד החזקה". ומכיוון שביד ישנן חמש אצבעות - הרי שעל הים לקו פי חמש מאשר על ארץ מצרים.

מדרש זה הוא המקום היחיד בהגדה המסורתית בו מוזכר משה רבנו. עורכי ההגדה המסורתית נמנעו מלהזכיר את משה ואת יתר מנהיגי העם, כאהרון ומרים, מתוך כוונה להדגיש את הרעיון המקראי לפיו גאולת מצרים נעשתה על ידי האל, ולא על ידי שליח. המדרש ובו אזכורו של משה מדגיש גם את חלקם של מנהיגי העם ואנשי השורה בגאולת מצרים. אזכורם של שלושת החכמים ופרשנותם לפסוק המקראי מזכיר, פעם נוספת, את העיקרון לפיו כל המרבה לדרוש ולספר ביציאת מצרים - "הרי זה משובח".

דיינו:

לאחר סיום מדרש "ארמי אובד אבי" אנו חוזרים על סיפור יציאת מצרים פעם נוספת - ובשירה. זה הוא גם המקום בהגדה בו אנו מזכירים כי ליל היציאה ממצרים היה ראשיתו של מסע ארוך שסופו - הכניסה לארץ ישראל. לדעת חוקר ההגדה דניאל גולדשמידט, "דיינו" הוא מן הקטעים העתיקים ביותר בהגדה, שהושר עוד בימי בית המקדש. חוקרים אחרים מציעים כי הפיוט התחבר בימי התלמוד. שירת הפיוט "דיינו", הנחתמת בכניסה לארץ היא הזדמנות טובה לציין במהלך הסדר גם את שיבת ציון בדורות האחרונים, ולחגוג את חירותו המחודשת וריבונותו של העם היהודי.

זה הוא רגע מתאים במהלך הסדר להקריא חלקים ממגילת העצמאות, או לשאת את התפילה לשלומה של המדינה:

לאחר שהוגלה העם מארצו בכח הזרוע, שמר לה אמונים בכל ארצות פזוריו, ולא חדל מתפילה ומתקווה לשוב לארצו ולחדש בתוכה את חרותו המדינית. מתוך קשר היסטורי ומסורתי זה חתרו היהודים בכל דור לשוב ולהאחז במולדתם העתיקה. ובדורות האחרונים שבו לארצם בהמוניהם, וחלוצים, מעפילים ומגינים הפריחו נשמות, החיו שפתם העברית בנו כפרים וערים והקימו ישוב גדל והולך השליט על משקו ותרבותו, שוחר שלום ומגן על עצמו, מביא ברכת הקדמה לכל תושבי הארץ ונושא נפשו לעצמאות ממלכתית.

מתוך מגילת העצמאות

תפילה לשלום מדינת ישראל

צור ישראל וגואלו. ברך את מדינת ישראל, ראשית צמיחת גאולתנו, הגן עליה ברב חסדך, ופרש עליה סכת שלומך. שלח אורך ואמתך לראשיה, לשופטיה ולנבחריה, ותקנם בעצה טובה מלפניך, למען ילכו בדרך הצדק, החפש והיושר. חזק ידי מגיני ארץ קדשנו והנחילים ישועה וחיים. ונתת שלום בארץ ושמחת עולם ליושביה. פקד נא לברכה את אחינו בית ישראל בכל ארצות פזוריהם. טע בלבם אהבת ציון ומי בהם מכל עמנו יהי אלוהיו עמו ויעל לירושלים עירך אשר נקרא שמך עליה. האצל מרוחך על כל יושבי ארצנו. הסר מקרבנו שנאה ואיבה, קנאה ורשעות. וטע בלבנו אהבה ואחוה, שלום ורעות. וקים במהרה חזון נביאך: "לא ישא גוי אל גוי חרב, ולא ילמדו עוד מלחמה".

התפילה לשלום מדינת ישראל מתוך סידור "העבודה שלב"

פֶּסַח, מִצֵּה וּמָרֹר - חִיּוּבֵי לֵיל הַסֵּדֶר

לאחר סיום סיפור יציאת מצרים בדרך הדרש, מוזכרים עקרי החיובים הנוהגים בליל הסדר באמצעות דבריו של רבן גמליאל, נשיא הישוב היהודי בא"י בדור שלאחר החורבן, המובאים במסכת פסחים שבמשנה.

כדי שלא נפסח על עקרי החג נציע לשחק את המשחק 'כל האמת':

פסח על שום מה?

א. לזכר קורבן הפסח שנהגו להקריב בבית המקדש.

ב. לזכר פסיחת אלוהים על בתי אבותינו במצרים.

ג. שתי התשובות נכונות.

מצה על שום מה?

- א.** על שום המתמהמהים בדרך שלא הספיקו להכין מצות ולכן טעמו מטעם ההחמצה.
- ב.** על שום שבצקם של בני ישראל בשעת יציאתם מארץ מצרים לא הספיק להחמיץ.
- ג.** כדי להזדהות עם חולי צליאק שאינם מעכלים גלוטן.

מרור על שום מה?

- א.** לזכר המכה האחת עשרה שפקדה את מצרים, בעקבותיה בכה כל העם המצרי מקטן ועד גדול בכי מרורים.
- ב.** כדי שנזכור לא למרר את חייהם של הסובבים אותנו.
- ג.** על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים.

תשובות:

- פסח על שום מה? התשובה הנכונה היא ג'
מצה על שום מה? התשובה הנכונה ב'
מרור על שום מה? התשובה הנכונה ג'

מחלקים את כל הילדים והילדות סביב השולחן לשלוש קבוצות - פסח, מצה ומרור באמצעות סבב ('אתה פסח', 'את מצה' 'אתה מרור' וכו'). כאשר מכריזים - 'פסח' קם ומחליף במהירות מקום עם 'פסח' אחר. כאשר מכריזים 'מצה' - כל המצות קמות ומחליפות במהירות מקום.

בְּכָל דּוֹר וָדוֹר

חלק מהמשתתפים, בעיקר בני המשפחה הוותיקים, מספרים בקצרה על יציאת מצרים שלהם: סיפור עליה משפחתי, סיפור המתאר התגברות על קושי, גילויי תקווה וגאולה. מומלץ לבקש זאת מראש, כדי לוודא שהאנשים יבואו מוכנים.

מי שברך לשבויי צה"ל ונעדריו

בשעה שאנו חוגגים ומודים על חירותנו, לא נשכח את בנינו הנתונים בשבי, ונתפלל לשלומם ולחזרתם המהירה לחיק משפחותיהם. יש הנוהגים להציב כסא ריק ליד שולחן הסדר, כסמל לאי שלמותו של שולחן החג הישראלי, כל עוד לא נפדו הבנים משבים.

תפילה לפדיון שבויים

מי שברך לוחמנו יהושע, דוד ויהודה, דבורה, יעל ויהודית, הוא יברך את שבויי צה"ל ונעדריו. יהי רצון מלפניך יי צבאות שתפדה נפשם משבי ותחזירם לארצנו ויקוים בהם הכתוב: "קול בְּרָכָה וְשִׁמְעָה נְהִי בְּכִי תִמְרוּרִים רַחֵל מְבַכָּה עַל בְּנֵיהָ מֵאֲנָה לְהַנָּחֵם עַל בְּנֵיהָ כִּי אֵינָנּוּ: כֹּה אָמַר יי מְנַעֵי קוֹלָהּ מִבְּכִי וְעֵינֶיהָ מִדִּמְעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתָהּ: נָא יי וְשִׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב" (ירמיהו לא) ויזכו לחוג את חג הפסח הבא יחד עם משפחתם ועם כל בית ישראל. אמן.

אנחנו לא צריכים

מילים: אבי קורן
לחן: שמואל אימברמן

כבר יבשו עינינו מדמעות,
ופינו כבר נותר אילם מקול.
מה עוד נבקש, אמור מה עוד?
כמעט ביקשנו לנו את הכל.
את הגשם תן רק בעיתו,
ובאביב פזר לנו פרחים,
ותן שיחזור שוב לביתו,
יותר מזה אנחנו לא צריכים.

כבר כאבנו אלף צלקות,
עמוק בפנים הסתרנו אנחה.
כבר יבשו עינינו מלבכות -
אמור שכבר עמדנו במבחן.
את הגשם תן רק בעיתו,
ובאביב פזר לנו פרחים,
ותן לה להיות שנית איתו -
יותר מזה אנחנו לא צריכים.

כבר כיסינו תל ועוד
אחד,
טמנו את ליבנו בין ברושים.
עוד מעט תפרוץ האנחה -
קבל זאת כתפילה מאוד אישית.
את הגשם תן רק בעיתו,
ובאביב פזר לנו פרחים,
ותן לנו לשוב ולראותו -
יותר מזה אנחנו לא צריכים.

פרקי ה'הלל' הראשונים

לאחר שסימנו לדרוש את סיפור יציאת מצרים, ולמדנו על המרכיבים העיקריים של סעודת ליל הסדר, אנו פונים לפרקי הודיה והלל. תפילת ה'הלל', הכוללת ששה פרקי תהילים, הושרה בזמן סעודת הפסח בירושלים בימי בית המקדש השני. המשנה מלמדת כי את שני הפרקים הראשונים, העומדים כנגד גאולת העבר, אומרים ושרים לפני הארוחה. את יתר הפרקים, הצופים בעיקרם פני עתיד, משלימים בתום הסעודה, לאחר ברכת המזון. בתום שני הפרקים הראשונים, וטרם הסעודה, מברכים את ברכת הגאולה החותמת את פרק ה"מגיד" ושותים בהסבה את הכוס השניה.

רחצה, מוציא, מצה, מרור

לאחר פרק ה"מגיד" אנו פותחים את הסעודה באכילת המצה והמרור - סמלי החג המרכזיים. ראשית נוטלים את הידים ומברכים את ברכת "המוציא לחם מן הארץ". לאחר הברכה על המצה טועמים ממנה בהסבה לשמאל - מפני שהיא מסמלת את החירות והיציאה מבית עבדים. לאחר אכילת המצה מברכים על אכילת המרור, טובלים אותו בחרוסת, ואוכלים ללא הסבה - מפני שהוא מסמל את תקופת השעבוד.

כורך

הכורך ואכילת הביצים טרם הסעודה - כריכת המצה והמרור יחדיו נועדה להזכיר את מנהגו של הלל הזקן, שהקפיד בזמן בית המקדש השני לאכול יחדיו את המצה, המרור ובשר קורבן הפסח. אכילת המצה, סמל החירות, והמרור, סמל העבדות, כרוכים יחד, מסמלת את העובדה כי בחיינו משתלבים, זה בצד זה, רגעי שמחה ועצב, חירות ושעבוד.

מנהג נוסף המסמל רעיון זה הוא אכילת הביצים לפני ארוחת החג. אכילה זו מסמלת את קורבן החגיגה שהקריבו אבותינו ואמותינו בבית המקדש, במקביל לקרבן הפסח. מפרשי ההגדה הדגישו גם כי הביצים הנן מאכל אבלים, ואנו אוכלים אותן בערב פסח כזכר לחורבן ירושלים. סמל לדבר, מצאו המפרשים, בעובדה שצום תשעה באב חל תמיד ביום בשבוע בו חל ליל הסדר של אותה השנה.

שולחן עורך - בתאבון

צפון

לאחר הסעודה מזמינים את הילדים למצוא את האפיקומן. בתום משא ומתן על החזרתו, מחלקים את האפיקומן למסובים, כדי שיסיימו את הארוחה עם טעמה של המצה. משפחות הנוהגות ליהנות מקינוח לאחר תום הקריאה בהגדה יכולות לשמור את האפיקומן ולחלקו בתום המפגש המשפחתי.

מקור המילה "אפיקומן" הוא ביוונית ופירושה המילולי - הוציאו לפני. מילה זו שימשה לתיאור הקינוח לארוחה. בליל הסדר "אין מפטירין אפיקומן" משמע, אין מסיימים בקינוח אלא בקרבן הפסח עצמו, ובימינו במצה. המילה אפיקומן שמשה אף לתיאור המנהג היווני הלניסטי לצאת בסיום הסעודה לרחובות העיר ולהתארח בבתי חברים. הקביעה כי "אין מפטרים אחר הפסח אפיקומן" נועדה להדגיש כי בליל הסדר נשארת כל המשפחה יחדיו לטובת חגיגת החג.

פֶּרֶךְ

בתום הארוחה אנו מוזגים את הכוס השלישית ומברכים את ברכת המזון. בתום הברכה שותים את הכוס השלישית בהסבה.

כוסו של אליהו הנביא

לאחר ברכת המזון נוהגים למלא את כוסו של אליהו הנביא ביין, לפתוח את דלת הבית ולומר את פסוקי "שפוך חמתך". מנהגים אלו התפתחו בשלבים מאוחרים של עריכת ההגדה, בימי הביניים. יחד עם זאת, מצביעים חוקרי ההגדה על הקשר בין כוסו של אליהו לבין הויכוח בין חכמי התלמוד האם יש להסתפק בארבע כוסות בליל הסדר או שיש צורך גם בכוס חמישית.

בקהילות היהדות המתקדמת יש הנוהגים לומר במקום פסוקי "שפוך חמתך", או בנוסף להם, דברים שמקורם בהגדות מתקופת הרנסנס:

"שפוך אהבתך על הגויים שידעוך ועל ממלכות אשר בשמך קוראים, בגלל חסדים שהם עושים עם זרע יעקב ומגינים על עמך ישראל מפני אוכליהם. יזכו לראות בטובת בכירך, ולשמוח בשמחת גוייך".

כוס מים חיים - כוסה של מרים

התורה מספרת על העם כולו - נשים וגברים - שיצאו ממצרים לחירות עולם, אולם במשך דורות רבים הוצנע חלקן של הנשים באירוע, כפי שנעשה לקולן ולתרומתן בתחומים אחרים. כשאנו מקיימים את המצווה לספר ביציאת מצרים אנחנו מצווים לשוב ולהעניק לקולן זה את מקומו. בבואנו לעשות זאת, זוהרת לפנינו באור יקרות דמותה של מרים הנביאה, אחותו הבכורה של משה, שחכמת לבה, הכרעותיה ודבר האלוהים אליה היו חלק מכריע בגאולת מצרים. המדרש מספר על בארה של מרים שהשקתה את העם בדרכו לכבודה של מרים נוהגות משפחות רבות בעולם היהודי למזוג כוס ברכה נוספת, כוס מים חיים, כוסה של מרים, לסמל את השוויון בין בני האדם באשר הם. מוזגים כוס מים צלולים, מציבים אותה ליד כוסו של אליהו הנביא ואומרים: יהי רצון מלפניך יי אלוהינו ואלוהי אבותינו ואבותינו, שתדריכנו להרבות חירות ושוויון בעולמנו, ונאמר: אמן.

על פי הרב שלמה פוקס

אליהו הנביא

כאשר הילדים הולכים לפתוח את הדלת למרים ולאליהו הנביא יכולה לחכות להם שם הפתעה. שני מבוגרים יתחפשו לאליהו הנביא ולמרים הנביאה ויחזו מעבר לדלת. כשתפתח הדלת יכנסו בשירה, יברכו את בני ובנות המשפחה ויחלקו אגוזים.

הַלֵּל

בסיומו של הסדר אנו שבים אל ה'הלל' ומשלימים את אמירתו. בתום קריאת פרקי ה'הלל', פרק ה'הלל' הגדול (תהילים קלו) וברכת השיר, מברכים את הברכה החותמת את אמירת ה'הלל' ושותים את הכוס הרביעית בהסבה לשמאל. בצד הפרקים המסורתיים ניתן להוסיף שירים ישראלים המביעים את הרעיון של ה'הלל' - הודיה ושבח על הטוב שנופל בחלקנו.

הללויה

מילים: יענקל'ה גלפז
לחן: מני גל

אדם חוזר וקציר יומו צנוע הוא ודל, ועל גבו צרות החול עומסות לו כמגדל. ולפניו רואה פתאום את שתי עיניה של בתו והוא אז שר, והן איתו שרות הללויה.	והוא אוסף אותם אליו ושר הללויה. הללויה וזה השיר עולה מכל פינות העיר כשהאדם אוסף את כל קלפיו ושר הללויה. פרושים ימי בפני האל יודע הוא דרכי וכל שירי כמו תפילות שולחו למרחקים. וכשיגיע סוף התוואי אנעל בשקט את חיי ושיר חדש צעיר וחי יושר הללויה.
הללויה, וזה השיר עולה מכל פינות העיר כשהאדם ושתי עיני בתו שרים הללויה. בונה אדם את בניינו מהבל וקלפים, יום יום טורח ועמל יום יום הם נטרפים. אבל אל מול חורבן קלפיו עולה השמש מעליו	הללויה וזה השיר עוד יעלה בכל העיר והוא חדש והוא צעיר וחי ושר הללויה.

נסתכל סביב על בני ובנות המשפחה, על שולחן הסדר העשיר, נחשוב על כל הטוב
והיפה שברשותנו. נשתף את היושב/ת לצידנו בדבר אחד אשר לגביו אנו חשים ברי
מזל ואסירי תודה.

נְרָצָה - חסל סדר פסח

רגע לפני הפיוטים המוכרים החותמים את הסדר, מסיימים את קריאת ההגדה בפיוט
"חסל סדר פסח", המופיע לראשונה בנוסחי ההגדות בימי הביניים. לאחר קריאת מילות
הפיוט מכריזים: לשנה הבאה בירושלים הבנויה, ופונים לשירים המוכרים החותמים את
הערב החגיגי.

הפעלה לשיר "אחד מי יודע"

מחלקים לכל משתתף כרטיס עם שאלה ותשובה מתוך השיר, למשל: "שניים מי יודע? שניים אני יודע: שני לוחות הברית". כל אחד בתורו קם ושר את הבית שלו, ולאחר מכן, כאשר ממשיכים בסדר יורד עד "אחד אלוהינו", כל אחד קם בתורו ושר את "המספר" שלו. אם מספר המסובים עולה על 13 - ישירו כל בית בזוגות או יותר, בהתאם למספר המסובים.

נציע לשיר לצד השיר 'אחד מי יודע' - המספר את סיפורו של העם היהודי - את שירו של יוסי בנאי "ספירת מלאי", המציע מדרש ציוני מודרני לסיפור היהודי בארץ ישראל.

ספירת מלאי

מילים: יוסי בנאי
לחן: נעמי שמר

עם אחד עתיק, שני שרים בלי תיק,
הראשון עצוב, השני מצחיק,
ילדות אחת קשה, שנים של התשה
ומי שרוצה עצמאות - בבקשה.
מלחמות חמש, חטיבת חרמ"ש
וחייל אחד משחק שש בש.
אחד אלוהינו, אלוהינו, אלוהינו
שבשמיים ובארץ.

חיילים שלושה עיפים במשלט,
ושבעים ילדים צוחקים במקלט.
שלושה אסירי ציון יצאו לחופשי,
אסיר עולם אחד בחודש השישי.
יום הילד, יום הפרח ויום השנה.
וגבעה עשרים וארבע עדין לא עונה.
אחד אלוהינו, אלוהינו, אלוהינו
שבשמיים ובארץ.

מדינה אחת, פעמיים ים
ואגם אחד וקדחת גם,
שמש אחת עגולה,
עם אחד חכם מלא סגולה,
כאב ראש אחד ושלוש גולות
ושישה ימים ושבעה לילות.
אחד אלוהינו, אלוהינו, אלוהינו
שבשמיים ובארץ.

עלייה גדולה מאלפיים שנות גולה,
שתי חופשות שנתיות ואחת רגילה.
יום של ניצחון, יום של מפלה,
רגע ביטחון, שלושים ימי מחלה.
טרומפלדור בגליל וקונצ'רטו לחליל
וחצי תריסר אלופים במיל'.
אחד אלוהינו, אלוהינו, אלוהינו
שבשמיים ובארץ.

נציע גרסה נוספת לשיר חד גדיא מאת בנימין כספי ונחום נרדי.
ניתן להמחזיז את הדמויות בשיר. כדאי לדאוג מבעוד מועד לתלבושות ואביזרים.

האזינו, חברי,
מעשה בחד גדיא,
הסיפור איש לא בדה
כך כתוב ב"הגדה".
חד גדיא, חד גדיא.

אבא אל השוק הלך
וקנה גדי צח ורך,
זה הגדי- גדי עזים-
הוא קנה בשני זוזים.
חד גדיא, חד גדיא.

החתול ארך שפם
מחשבה רעה זמם.
את הגדי תפש בכף
ואחר אותו טרף.
חד גדיא, חד גדיא.

זאת ראה והתמרמר
הכלבלב שבחצר.
לזולל הוא לא סלח
ונשך אותו נשך
חד גדיא, חד גדיא.

מן החוץ זנק מקל,
על הכלב התנפל,
ובקצב רב חבט
ו"הרביץ" בו מכל צד.
חד גדיא, חד גדיא.

השתולל אז שביב האש
במקל לנקום בקש,
התחלק "פיף" ו"פף"-

המקל כליל נשרף.
חד גדיא, חד גדיא.

שטף מים, מים גל
על האש קפץ חיש קל,
השתרע רגע קט-
והאש כבתה מיד.
חד גדיא, חד גדיא.

בא השור אל האגם
את המים הוא לגם
כל המים אשר בו
הוא הכניס לתוך קרבו
חד גדיא, חד גדיא.

הטבח בחר קרבן
את השור הגרגרן,
והשחיז את הסכין-
ארוחת- בשר הכין.
חד גדיא, חד גדיא.

משמים בא מלך
והפעיל את הטבח,
שמאין רוחו עצר
והכריע את השור.
חד גדיא, חד גדיא.

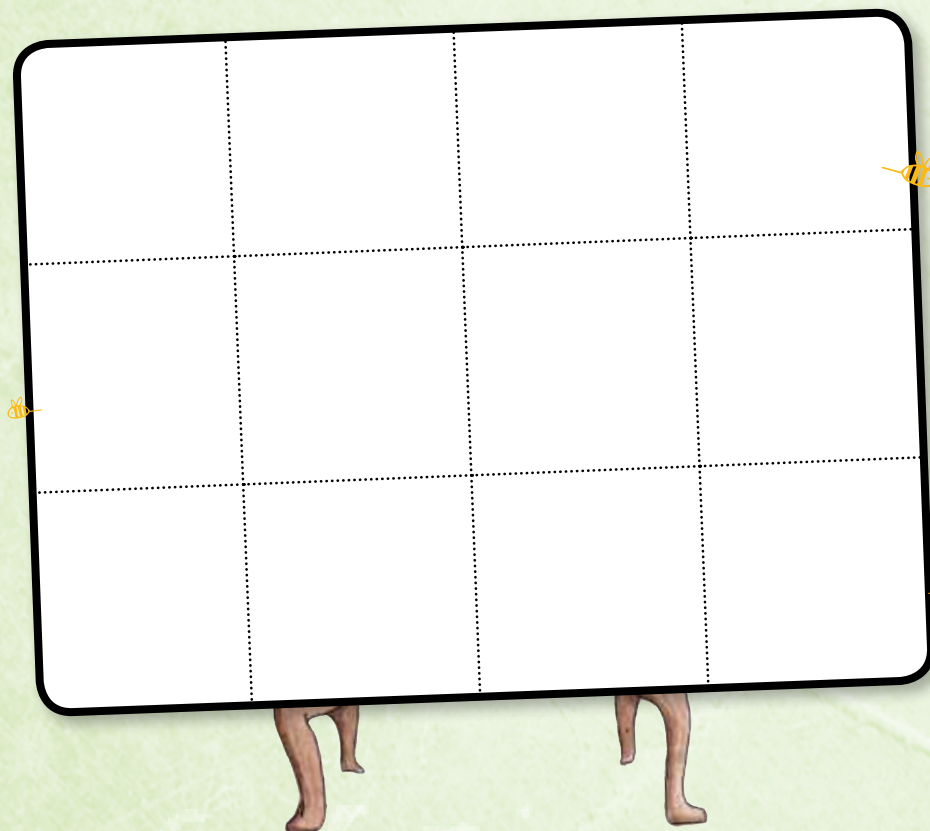
ברקיע קול יקרא:
קץ לרשע, קץ לרע!
מן הארץ שוד יתם-
ושלום על העולם.
חד גדיא, חד גדיא.

פעילויות ומשחקים שניתן לשלב במהלך ליל הסדר עבור ילדים צעירים

בינגו פסח |

יש לצלם לוחות משחק כמספר המשתתפים ולגזור את המושגים מבעוד מועד. על המשתתפים למלא כל משבצת במושג הקשור לפסח מתוך רשימת המילים המצורפות. מנחה המשחק ישלוף מושג באקראי ומי שבלוחו המושג יסמן אותו. המנצח הוא זה שהשלים שורה או לוח שלם.

לוחות הברית	ארבע כוסות	משה	ארבעת הבנים	כרפס	קערת פסח	יציאת מצרים
חג גדיא	ארבע אמהות	מרים	עבדים	זרוע	חירות	מצה
ירושלים הבנויה	שלושה אבות	חמץ	גאולה	חרוסת	עבדות	פסח
פרעה	אחד אלוהינו	סדר פסח	הגדה	ביצה קשה	ארבע קושיות	חג האביב
שלח נא את עמי	ניסן	מכות מצרים	תיבת גומא	יוכבד	חג המצות	אהרון

תפוזרת הסדר |

חפשו את המילים הבאות :

אביב, חסה,
חזרת, עשרת
המכות, פריחה,
מצה, ביצה
קשה, אפיקומן,
משה בתיבה,
יאור, מרור, נקי,
זרוע, חרוסת,
מצרים, ביעור
חמץ, הגדה,
בכל דור ודור,
מרים, אליהו,
דיינו, כרפס,
פסח, חג גדיא,
דם, דבר, שחין,
ערב, חושך

מ	ע	ש	ר	ת	ה	מ	כ	ו	ת
א	ש	פ	ע	ג	צ	ח	ז	ר	ת
פ	ז	ה	ר	ה	ד	ס	נ	א	ב
י	ה	ר	ב	י	צ	ה	ק	ש	ה
ק	א	ו	ו	ת	ח	ז	י	ב	מ
ו	ח	ו	ט	ע	י	ה	י	כ	צ
מ	ר	ו	ר	א	ב	י	ב	ל	ר
נ	ח	ר	ו	ס	ת	כ	ה	ד	י
ב	י	ע	ו	ר	ח	מ	צ	ו	ם
מ	א	ל	י	ה	ו	ל	כ	ר	ד
כ	ר	פ	ס	פ	ג	ש	מ	ו	י
ש	ח	י	נ	ס	ו	ד	מ	ד	י
נ	ס	ע	ם	ח	פ	ב	ה	ו	נ
ח	ד	ג	ד	י	א	ר	צ	ר	ו

הוראות להכנת המשחק:

עליכם למלא את כרטיסי הרביעיות לפי הדוגמה הבאה - בחלקו העליון של הכרטיס יש לכתוב את הנושא, מתחת יש לכתוב את המושג הראשון מתוך המשפחה, לאחר מכן את השני, השלישי והרביעי. לכל נושא, משפחה של ארבעה מושגים. שימו לב! יש לכתוב בכל פעם מושג אחר במלבן המודגש.

ארבעת הבנים	ארבעת הבנים	ארבעת הבנים	ארבעת הבנים
			
1. חכם	1. חכם	1. חכם	1. חכם
2. תם	2. תם	2. תם	2. תם
3. רשע	3. רשע	3. רשע	3. רשע
4. שאינו יודע לשאול	4. שאינו יודע לשאול	4. שאינו יודע לשאול	4. שאינו יודע לשאול

רעיונות למשפחות מושגים: מומלץ וכדאי לחשוב על רעיונות נוספים!

ארבעת הבנים - חכם, תם, רשע, שאינו יודע לשאול

שמות החג - פסח, מצות, אביב, חירות

ארבע כוסות - כוס, ראשונה, כוס שנייה, כוס שלישית, כוס רביעית

ארבע קושיות - הלילה הזה כולו מצה, הלילה הזה כולו מרור, הלילה הזה מטבילים

שתי פעמים, הלילה הזה כולנו מסובין

קערת הפסח - זרוע, כרפס, חרוסת, ביצה

חד גדיא - גדי, חתול, כלב, שור

שירים לחג - בצאת ישראל, שמחה רבה, דומם שטה, משה הכה בסלע

ארבע אמהות - שרה, רבקה, רחל, לאה

מכות מצרים - דם, צפרדע, כינים, ברד

אחד מי יודע - אחד אלוהינו, שני לוחות הברית, שלושה אבות, ארבע אמהות.

בהצלחה!

.1
.2
.3
.4

.1
.2
.3
.4

.1
.2
.3
.4

.1
.2
.3
.4

.1
.2
.3
.4

.1
.2
.3
.4

.1
.2
.3
.4

.1
.2
.3
.4

.1
.2
.3
.4

.1
.2
.3
.4

.1
.2
.3
.4

.1
.2
.3
.4

.1
.2
.3
.4

.1
.2
.3
.4

.1
.2
.3
.4

.1
.2
.3
.4

מילים מבולבלות:

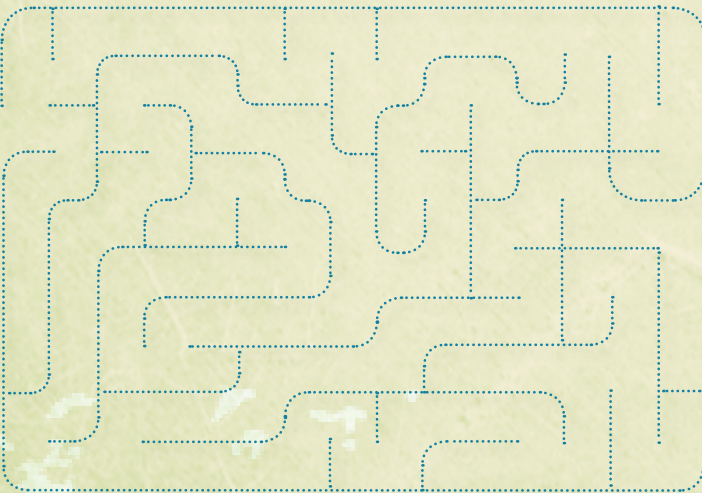
כספר	צמה	עוזר	סוחרת
חתרז		הציב	
יוהאל	ביתה	חדא ימ עדיו	
		רמור	שמה

מילים מבולבלות:

חרוסת, ביצה, זרוע, מצה, חזרת, מרור, כרפס, משה, תיבה, מרים, אליהו, אחד מי יודע?

מבוך

דני רשע - פיתעו
לפסולת כי אין אמת
בפיהו וכל דבריו
כזב ורשעו - פי דני

כתבו, ערכו ותרמו מפרי עטם: מיה דובינסקי, הרבה גליה סדן, הרב גלעד קריב, נעמה דפני-קלן, הרב שלמה פוקס, הרבה תמר דובדבני, הרבה ד"ר דליה מרקס, עדי אפל טל, יעל כץ ורינת לפידות.

עורכי הגדת התנועה: הרב יהורם מזור והרבה ד"ר דליה מרקס.

עריכה לשונית: עדנה מזור

איורים: אלעד ליפשיץ

עיצוב: סטודיו דב אברמסון

התנועה הרפורמית | יהדות מתקדמת בישראל

מסורת של חינוך יפודי

התנועה ליהדות מתקדמת

רחוב המלך דוד 13, ירושלים 94101

טלפון: 02-6203448 | פקס: 02-6203446

www.reform.org.il

החבורת הופקה בסיוע הסוכנות היהודית בישראל, ההסתדרות הציונית והקרן הקיימת לישראל.